

«Біла ворона»

Не можеш радикально вплинути на негативну ситуацію?
Показуй принаймні інші стандарти поведінки.

Саме це робить народний депутат України Олесь Доній

Розмову веде Олена ГУТЯНСЬКА

– Пане Олесью, ви – політолог, і до того як потрапили до Верховної Ради, дивилися на те, що тут відбувається, на всі ці метаморфози, рокіровки і баталії, так би мо-

вити, збоку, оцінюючи їх з погляду політолога. Тепер ви прийшли у владу і бачите все зсередини. Що для вас змінилося?

– Політологія – це лише один із видів моєї діяльності і далеко не найтриваліший у часі. Передусім я – громад-

ський діяч, який займається політикою ще з кінця 1980-х, тому інформацію про формування українського політикуму та української політичної системи не з книжок вичитував – знаю це якраз ізсередини. І маю стаж політичної діяльності більший, ніж багато хто з нинішніх керівників держави.

Щодо парламенту, то сюди було доцільно приходити на початку 90-х таким, як я, керівникам студентських молодіжних організацій, які тоді були спеціально не допущені до влади змовою номенклатури, причому проголосували за підвищення прохідного вікового бар'єра до 25 років спільно Компартія та опозиція – Народний рух України. Обидві ці сили були налякані потужним студентським рухом і проголосували за те, щоб ми не мали права балотуватися до парламенту. Тому в 1994 році я став депутатом Київради, бо до найвищого законодавчого органу потрапити не міг. Саме тоді був необхідний приплив молоді крові і були шанси на радикальні зміни. Сьогодні Україна пожинає наслідки тих рішень, відсутності на початку 90-х системних змін – політичних, економічних, соціальних: депутати дотепер не є самостійними і самодостатніми одиницями, за великим рахунком вони не є навіть гвинтиками механізму...

Українська політична система перебуває в занепаді, це пов'язано з низкою чинників, спочатку – з приватизацією економічними силами і структурами політичних партій, у подальшому – держави і споживацьким ставленням до цієї держави та до елементів політичної системи, якими є, зокрема, політичні партії. Фактично бізнес-структури роблять ставку на ті чи інші ідеологічні проекти, вони їх викупили через те, що ще в 90-х населення було доведено до жебрацького стану, тож не могло за свій рахунок утримувати політичні партії та громадські організації. Відповідно, останні підпали під п'яту великого фінансово-промислового капіталу. А як сформувався цей капітал? На початку 90-х стара комуністична номенклатура, яка швидко оговталась і поміняла червоні прапорці на синьо-жовті, призначила бути бізнесменами вихідців із Компартії, комсомолу, КГБ, потім до них долучилися вихідці з тіньової сфери, з кримінальної сфери, і оцей конгломерат утворив новітній біз-

нес, який тепер, на жаль, і став основою української політики.

– **Це якщо дивитися збоку. І все-таки, а якщо – зсередини?**

– А зсередини дивитися не те що ще неприємніше – просто доводиться залишатися «білою вороною», одним із кількох депутатів, які самостійно голосують своєю карткою, щоб не порушувати Конституцію, – на відміну від решти (і це стосується всіх п'яти фракцій). Я розумію: якщо раніше окремішні позиція могла вплинути на громадськість, то тепер таку позицію сприймають іронічно і самі політики, і населення, яке за 17 років незалежності так і не усвідомило до кінця цінностей демократії. Тому, за великим рахунком, той парламент і та влада, які є зараз в Україні, відображають реалії українського суспільства, а не лише те, що коїться «нагорі». І я аж ніяк не підтримую тези, яка трапляється в публіцистичних статтях: наскільки в нас жахлива влада, настільки в нас чудовий народ. Це не так, бо влада – це зріз суспільства.

Я сказав би, що в нас надзвичайно народна влада. Вона нічим не гірша за народ – проблема в тому, що наша влада нічим не краща за народ. У тій ситуації, яку маємо сьогодні, у нас не тільки політична криза – у нас криза суспільна. Влада, еліта (а вона все одно є, хоч би як це заперечували) мусить показувати приклад інших стандартів поведінки, бути взірцем, тим часом еліта не є взірцем, а коли депутати чи міністри порушують Конституцію, як вони можуть вимагати виконання законів від звичайних громадян? На жаль, реальність така, що незаконослужняність за відсутності правової культури пронизує суспільство низу догори й згори донизу. Відмінність водія маршрутки, який не дає за півтори гривні талончик і кладе ці гроші пасажирі собі в кишеню, від міністра, який кладе собі в кишеню півтора мільйона, полягає лише в обсязі зловживань. А переконаність у тому, що це нормально, мають і той, і той.

Тобто проблема, про яку ми говоримо, загальносуспільна, і це стосується всього – екології, культури, фінансової сфери... Отже, все набагато гірше, ніж видається на перший погляд. І саме тому заміна кількох політиків на інших не дає

результату. Адже суспільство не народило контреліту з іншими принципами поведінки. Не просто з іншими прізвиськами, з іншою назвою політичної сили, а, повторюю, з іншими принципами поведінки. І це прикро.

– **І який вихід? Знову ламати «до основанья»?**

– Чому ж «до основанья»? Я – прихильник виховної роботи. Це, певна річ, важко, але потрібно виховувати, потрібно більше освіти, більше культури – власне, тому дві третини моєї діяльності присвячені культурі...

– **Отже, ви йшли в цей парламент, чудово розуміючи, куди йдете. І вірили, що все-таки можете щось зробити. З чим ви йшли?**

– Йдучи на вибори, я перед тим (не після обрання, а перед ним) пообіцяв людям, медіа, громадським діячам, що нікому не здаватиму свою картку для

«Наша влада нічим не гірша за народ – проблема в тому, що наша влада нічим не краща за народ»

голосування. Тому, навіть якщо я не в змозі радикально змінити ситуацію, я можу показати інші стандарти поведінки. Це аналогічно, наприклад, тому, що я не агітую кожну російськомовну людину переходити на українську мову – це її особиста справа, а тим часом я сам, народившись у російськомовній сім'ї, зростаючи в російськомовному Києві, розмовляючи з однолітками в російськомовному дворі, навчаючись у російськомовній школі і майже російськомовному університеті, самостійно вивчив українську мову і постійно нею спілкуюся. Це мій внесок в українську культуру і справу підтримки української мови. Тобто я власним прикладом доводжу, що можуть існувати інші стандарти поведінки. Вважаю, це також немало.

– **Так, це немало. І, до речі, у нас для цього інколи треба мати неабияку мужність. Але, крім виховання на власному прикладі, ви в парламенті здійснюєте певну законотвірчу роботу. Що ви встигли зробити за короткий час свого перебування у Верховній Раді?**

– Певна річ, законотвірча діяльність депутата, для якого це скликання – перше, менш помітна, ніж у парламентаріїв зі стажем. Я дуже хотів працювати в Комітеті з питань культури і духовності, але керівництво фракції Блоку «Наша Україна – Народна самооборона» попросило мене записатися в Комітет науки і освіти. І з огляду на те, що я собі дозволяю дуже багато речей, які видаються мені принциповими й через це нерідко йду всупереч більшості (це стосувалося, наприклад, імперативного мандата тощо), то там, де можна піти на компроміс, намагаюся це зробити, адже політика – це, безперечно, мистецтво знаходження компромісу. Отже, я пішов туди, куди мене відрядила фракція. У Комітеті науки і освіти працюють ті, з ким я знайомий ще з університету або кого знав за професійною історичною діяльністю. Це і Володимир Литвин, який раніше був у комітеті, і Дмитро Табачник, і Володимир Полохало – їхній досвід та знання, безперечно, впливають на діяльність комітету. Незалежно від того, які фракції представляють члени комітету, він працює достатньо фахово, відбуваються професійні обговорення і напрацювання. Що ж до моєї особистої участі, то останнє – це законопроект «Про авторське право та суміжні права» (питання достатньо дискусійне). Авторство моє, але надзвичайно потужно над цим документом працював апарат самого комітету.

З того, що я особисто зробив поза межами комітету, пишаюся своєю ініціативою стосовно повернення історичних назв у Криму. Маю на увазі законопроект «Про відновлення історичної топоніміки Автономної Республіки Крим». Річ у тім, що не лише депортація як формальне виселення кримських татар була знущанням над півостровом – знищення історичної пам'яті, зокрема топоніміки, так само було ударом по кримській, а відповідно – і по загальноукраїнській культурі, бо Крим є невід'ємною частиною України. І якщо ми говоримо про всебічний розвиток культури України і населення, яке тут живе, маємо усвідомити, що різні етнічні групи, які проживають на українській території, зробили свій внесок у скарбницю нашої спільної культури. Тобто те, що ➔

створювали не лише українці, які тут мешкали, а й кримські татари, греки, євреї, поляки, росіяни, представники інших народів (літературу, матеріальні пам'ятки, зокрема – церкви, будинки тощо), незалежно від того, яка етнічна спільнота це творила, є надбанням усього народу України, всієї її культури. У цьому плані топоніміка – це так само елемент історії та елемент культури. І знищення топоніміки в Криму є наругою і над культурою України також.

Свого часу було три волонтаристських рішення Президії Верховної Ради СРСР, якими одночасно змінили майже дві тисячі назв. Населені пункти Криму перетворилися на Широке, Веселе, Роздольне тощо, отримавши такі демонстративно оптимістичні назви на тлі репресивних дій проти цілого народу, виселеного звідти.

Отже, законопроект про відновлення історичної топоніміки в Криму – це була моя ініціатива, а моя команда в Центрі досліджень політичних цінностей її опрацювала. На жаль, деякі населені пункти вже взагалі припинили своє існування, але понад 1000 назв ми запропонували повернути. У наших матеріалах уся конкретика, все пораховано – якими були ці населені пункти, які вони зараз... Це здебільшого села, містечок небагато, а місто одне – Білогірськ (колишній Карасубазар).

А знаю я про цю тему, бо в мене бабуся з кримськотатарського села. Тепер це Великосілля Нижньогірського району, а колись воно звалося Таганашмін, я знав про це з дитинства і ще 1986 року, коли відкрита інформація про ті події була заборонена, у першій своїй курсовій на історичному факультеті писав про депортацію кримськотатарського населення.

– І як ви захистили таку курсову?

– Захисту як такого не було – мені просто сказали, що це зайве. Не тільки кримськотатарська тема була дразливою – я писав і про асиміляцію українців. Цим питанням було присвячено третій розділ роботи. Так от, я почув, що в мене добра курсова, що ж до третього розділу – він «не потрібний». Але п'ятірку поставили. Це було ще до того, як мене виганяли з університету...

– Виганяли за що?

– За спробу в 1988 році, коли я навчався на третьому курсі, разом з Українським культурологічним клубом (пам'ятаєте, була така дисидентська організація) влаштувати диспут на тему про те, чи був в Україні Голодомор... Тоді нас навчали, що голоду взагалі не було. Та що казати, коли навіть Грушевський був заборонений!

Але повернімося до законопроекту про топоніміку. Попри те, що ми входимо до коаліції і, здавалося б, цей документ мали б підтримати і Блок НУ-НС, і БЮТ, і Блок Литвина, на жаль, на цей момент депутати його не підтримують. Завдяки Олександрові Олександровичу Омельченку, який очолює парламентський Комітет з питань державного будівництва та місцевого

самоврядування, цей проект не було поховано, не було скасовано взагалі, а для того щоб він виконував принаймні просвітницьку функцію і не втратив законодавчої перспективи, документ відправлено на доопрацювання. Після інформації про цей законопроект у кримській пресі відбулася дискусія, причому вже не така негативна, як 10 років тому, коли також порушувалося це питання. Сьогодні серед різних груп населення, серед місцевої бюрократії, на щастя, є більше розуміння того, що, повернувши населеним пунктам кримськотатарську топоніміку, можна привабити додаткову кількість туристів. Хочеться сподіватися, що поступово в парламенті (можливо, це буде не нинішня, а наступна каденція) теж зро-

зуміють, що такий законопроект треба ухвалювати. На жаль, нинішній склад Верховної Ради виявився неспроможним це зробити.

– З яких мотивів таку очевидну річ не бажують приймати?

– Я не хотів би говорити персонально про опонентів цього проекту, але, на жаль, спостерігається нерозуміння депутатами деяких культурних процесів в Україні, певна їх частина залишається на ксенофобських позиціях, дехто перебуває під владою ще якихось стереотипів, й усе це треба враховувати. Якщо я кажу про необхідність культурного виховання і культурної освіти, то це стосується не лише дітей, а й дорослих, у тому числі, певна річ, – і еліти також. Пропаганда

міжнаціональної толерантності мусить існувати в Україні. Зневажливе ставлення до корінного кримськотатарського населення, на жаль, має місце, і значною мірою його пропагує місцева російськомовна преса. Є беззаперечні факти.

– Ми з вами знову вийшли на титання культури. Розкажіть, будь ласка, про свою діяльність у цій сфері.

– Я очолюю мистецьке об'єднання «Остання барикада» і займаюся організацією різноманітних акцій. Свого часу започаткував у Києві перший український арт-клуб – «Остання барикада», український арт-клуб у Харкові. Там пропагувалася українська культура, відбувалися презентації українських кни-

жок, виступали літератори, музичні гурти, барди...

– Хто ваша аудиторія?

– Клубні заходи влаштовуються не для широкого загалу. На них приходять журналісти, студенти, літератори, політики, політологи – ті люди, які цікавляться сучасною українською культурою.

– А для широкого загалу?

– Для загалу ми проводимо інші акції. Влаштовуємо масові фестивалі. Кілька років тому заснували згадане мистецьке об'єднання «Остання барикада», і вийшли з ініціативою проведення кількох літературно-музичних фестивалів. Поєднання літератури і музики – це наша «фішка». Я сам такі акції придумую і сам їх впроваджую. Наприклад, «Київська барикада», яку ми вже два роки присвячуємо Юркові Покальчуку, нашому другу. Він помер у 67 років, але це був один із моторів української мистецької тусовки. Стрижнем цього фестивалю є «Ніч поезії». Уявіть собі: просто з пам'ятника княгині Ользі виступають по черзі десь 30 поетів, читають вірші, жорстко витримуючи чотирьохвилинний регламент. Вечір, смолоскипи, фаер-шоу, площа заставлена свічками... А через кожні півгодини – музична пауза: саксофон чи ще щось.

Або – «Поетична вітрянка». Такого ще точно ніхто у світі не робив. На Михайлівській площі я посадив поетів на повітряну кулю, і вони звідти читали вірші. Ми дали звук, це транслював у прямому ефірі 5-й канал.

Поетичні читання, поетичні стрільби... Збирається різна аудиторія – кілька сотень тих, хто спеціально приходять, щоб це почути, та інші, які цим зацікавилися. На заходах «Харківської барикади» в зал на 500 місць послухати поезію прийшло стільки народу, що він був усе цент забитий...

Є в нас масові акції ще масштабніші. Серед них один найбільш традиційний наш фестиваль і один – найбільш «безбашенний». Перший відбувається взимку – Всеукраїнський фестиваль вертепів «Карпаття» в Івано-Франківську, куди ми збираємо вертепи, причому не лише із Західної України, а також зі Сходу та Півдня – Черкащини, Донецька, Батурина... Родзинкою фестивалю є зірковий ➔

➤ вертеп: зірок літератури, політики, музики ми теж одягаємо в різний «вертепський» одяг, і вони також читають кумедні тексти. Тексти геніально пише Сашко Лірник, ну а найбільшою зіркою ось уже два роки є Богдан Беньюк. На таких заходах площа переповнена, люди приходять родинами, підспівують колядки.

Найбільш «безбашений» фестиваль теж придумав я. Це – «День незалежності з Махном» у Гуляйполі на Запоріжжі, що проводиться вже четвертий рік. Там дозволяється все, все – на межі фолу. Ми привозимо з Києва тачанки, кулемети, гвинтівки... Я взяв на кіностудії Довженка одяг часів визвольних змагань (саме знімався фільм «Дев'ять життів Нестора Махна»), ми вдягли в нього літераторів, і вони читали вірші. Ввечері відбувся великий концерт, де виступали найпопулярніші українські молодіжні гурти, влаштовувалися різні перформанси, акції, і все це було дуже весело. До речі,

надзвичайно легко проводити фестивалі на правобережній Україні, там, де є допомога влади, розуміння місцевого населення, і дуже важко – на Півдні і Сході. Але якщо не ми, то хто ж це робитиме?

– **Гадаю, найбільша цінність того, про що ви розповідаєте, полягає в тому, що ви звертаєтесь не лише до розуму, а й до серця, до емоцій, і ваша пропаганда (а це ж таки пропаганда – культурних цінностей) аж ніяк не нагадує тупу, агресивну пропаганду і контрпропаганду, яку нерідко зустрічаємо.**

– Минулого літа, коли ще не було економічної кризи, нам вдалося влаштувати також мною придуманий Українсько-кримськотатарсько-білорусько-російський фестиваль «Барикади на Тузлі». Ми провели його в Сімферополі, Керчі, на Тузлі, усі виступи звучали чотирма мовами – і на центральній вулиці Сімферополя, і в Керчі,

і в Керченській колонії, куди я повів літераторів і бардів...

– **Хто все це фінансує?**

– Мої приятелі. Виключно вони. Саме тому зараз, у період кризи, ми майже все згорнули.

– **А допомога держави?**

– Держава допомагати фактично не хоче. Щоправда, торік були такі спроби, і завдяки Мінмолодьспорту – я вдячний за це Юрієві Павленку – вдалося покрити 10% видатків на фестиваль «День незалежності з Махном», але цього року ситуація змінилася. До речі, фестиваль вертепів «Карпаття» відбувається за підтримки «Народної самооборони».

Окрім того, що мені самому все це цікаво, знаєте, що мене найбільше тішить? Усі фестивалі ми проводимо без будь-якої партійної символіки, бо культура має бути вища за політику. І ті приятелі, які мені допомагають, належать до абсолютно різних політичних сил.